

Türk Medeni Kanunuyla Mukayeseli Olarak İslam Aile Hukukunda Boşanmanın Eşler Yönünden Sonuçları

Results Of Divorcement In Regard To Couples In Islamic Law Of Domestic Relations In Comparison To Turkish Civil

Dr. Öğr. Üyesi Adnan ALGÜL

Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Gaziantep/Türkiye

Merve ŞAHİN

Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans Öğrencisi, Gaziantep/Türkiye

ÖZET

Evlilik bağıyla eşlerin hayatında birtakım değişimler olmaktadır. Evliliğin sona ermesiyle de taraflar pek çok sonuçla karşılaşmaktadırlar. Boşanma hukuksal bir süreçtir ve hukuki neticeler doğurur. Türk Medeni Kanunu'nun ikinci kitabı aile hukukuna ait düzenlemeleri içermektedir. Boşanmak isteyen taraflar Medeni Kanunu'nun öngördüğü şekilde bu hukuki haklarını kullanabilmektedirler.

İslam dini bireyin tüm hayatına şekil veren bir hukuk sistemine sahiptir. Dolayısıyla boşanma da İslam hukukunda kendine yer bulmuştur. Doktrinde 'talak' genel adı altında düzenlemeler yer almaktadır. Kanun koyucu İslam dinine mensup olan kişilerin İslam hukuk sistemine göre hayatlarını düzenlemelerini şart koşturmuştur. Dolayısıyla İslam dinine mensup olan kişilerin boşanma talepleri olduğunda İslam hukuk sistemine uygun şekilde olması gerekmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının çok büyük bir kısmı İslam dinine mensuptur. Bu sebeple çalışmanın Türk Medeni Kanunu ve İslam Hukuku açısından ele alınıp, incelemesi uygun görülmüştür. İslam dinine mensup ve Türk vatandaşı olan bireylerin iki hukuk sisteminde boşanmanın eşlere bakan sonuçlarına ilişkin düzenlemeleri ve iki hukuk sisteminin bu konudaki farklılıklarının görülmesi hedeflenmiştir.

Boşanma konusunun bir bütün olarak değil boşanmanın eşlerle ilgili olan sonuçları ele alınmıştır. Çalışma giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Girişte çalışmanın genel hatları hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Medeni Hukuk'a göre boşanmanın sonuçları ele alınmıştır. Boşanmanın eşlerle ilgili sonuçları üç kısımda incelenmiştir. Bu kısımlar 'kişisel sonuçlar', 'malî sonuçlar' ve 'çocuklara yönelik sonuçlar' şeklinde adlandırılmıştır. İkinci bölümde İslam Hukuku'na göre boşanmanın eşler yönünden sonuçları üç kısımda incelenmiştir. Bu kısımlar 'kişisel sonuçlar', 'malî sonuçlar' ve 'çocuklara yönelik sonuçlar' olarak adlandırılmıştır. Sonuç kısmında ise genel hatlarıyla iki hukuk sistemi mukayese edilmiş ve çalışma hakkında değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Boşanma, Medeni Kanun'da boşanma, Boşanmanın sonuçları, İslam hukukunda boşanma, Tefrik

ABSTRACT

Some changes occur in couples' life with marriage as well as divorcement. Divorcement is a judicial process and bears legal consequences. The Second Book of Turkish Civil Law includes family law regulations. Counterparties who demand divorce can use the right according to The Family Law.

Islam has a judicial system that gives shape to all life of individual. So, divorcement takes place in Islamic Law. There are general regulations called 'talaq' in doctrine. The Lawgiver requires Muslims to manage their lives according to Islamic Law. Hence, Muslims' demand of divorcement has to be concordant with Islamic Law. Most of the Turkish Republic citizens are Muslims. Therefore, the study mentions both Turkish Civil Law and Islamic Law in this matter. Turkish Muslim citizens' comprehension of regulations of both judicial systems about results of divorcement regarding to couples and the differences between two judicial systems are projected.

The study consists of the introduction, two chapter and the conclusion. In introduction, general information is given. In the first chapter, the results of divorcement according to The Civil Law are mentioned. The divorcement's results which related to couples are examined in three sections: 'individual results', 'economic results' and 'results regarded to

children'. In the second chapter, the results of divorcement according to Islamic Law are examined in three sections: 'individual results', 'economic results' and 'results regarded to children'. In conclusion, The Law Systems are compared to each other and the study is evaluated.

Keywords: Divorcement, Divorcement in The Civil Law, Results of Divorcement, Divorcement in Islamic Law, Tafreeq.

1. GİRİŞ

İnsan yaratılışı gereği yalnız yaşamaya meyilli olmayan ve sosyal bir varlıktır. Başkalarıyla birlikte yaşamaya olan ihtiyacı onu bazı kurallara uymaya zorlamıştır. Bir arada yaşayan insanların hayatlarının huzur ve düzen içerisinde ilerlemesi için birtakım kurallar gerekmektedir. Bu kurallar bütününe hukuk sistemi denmektedir.

Hukuk sistemleri insanı ilgilendiren her konuya ilişkin düzenlemeler içermektedirler. İnsan hayatının en önemli olgusu evliliktir. Dolayısıyla kuralları olan gerçekleşmesi ve sonlanmasıyla birtakım sonuçlar ortaya çıkan bir kurumdur.

İnsan evlendiği takdirde yeni bir hayat düzenine sahip olmaktadır. Evlilik sonlanırken bu düzenin bozulması insana birtakım sorumluluklar yüklemektedir. Aynı şekilde evlilik bitince de hayatında yeni bir dönem başlar. Bu döneme başlamakta insanın omuzlarına birtakım sorumluluklar yüklemektedir.

Boşanma evliliği sonlandıran en önemli sebeptir. Boşanmanın hukuk sistemlerince eşlere yönelik birtakım sonuçları vardır.

Çalışmamızda boşanmanın eşlere yönelik sonuçları yürürlükte olan 4721 numaralı Türk Medeni Kanunu ve İslam hukuku açısından incelenecektir.

Çalışmanın amacı hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup hem de Müslüman olan bireylere iki hukuk sisteminde de boşanmanın eşler yönünden sonuçlarının nasıl düzenlendiğini bir arada sunmaktır. Böylelikle iki sistemi karşılaştırmak ve aralarındaki farklılıkları anlamak kolaylaşacaktır.

Çalışmamız giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Birinci bölümde TMK' ya göre önce boşanma ve boşanmanın sebepleri kısaca açıklanmakta daha sonra boşanmanın eşlere yönelik sonuçları kişisel, mali ve çocuklar açısından üç kısımda ele alınmaktadır.

İkinci bölümde ise İslam hukukuna göre önce boşanma hakkında genel bir bilgi ardından boşanma çeşitleri daha sonra boşanmanın eşlere yönelik sonuçları kişisel mali ve çocuklar açısından üç kısımda ele alınmaktadır.

Sonuç kısmında ise iki hukuk sisteminin mukayesesi yapılmaktadır. Türk ve İslam hukukunun birinci ve ikinci bölümlerde müstakil olarak ele alınmasının nedeni bir bütün halinde sistemin görülmesini sağlamaktır. Bu nedenle mukayese kısmı sonuca bırakılmıştır.

2. TÜRK HUKUKUNDA BOŞANMANIN EŞLER YÖNÜNDEN SONUÇLARI

2.1. Genel Olarak

Nikah kıyma sonucunda karı koca arasında evlilik birliği oluşmuş olur. (TMK m.185) Evlilik bağı eşlere bir takım hak ve sorumluluklar yükler. Eşler aynı konutta yaşamaya başlarlar, mali ortaklık oluşur ve giderleri beraber karşılarlar. (TMK m.186) Dikkat edilirse kanunda eşlere hususi görevlendirme yapılmamıştır. Eşler hayatın yükünü müşterek olarak paylaşmaktadırlar. Eşler birliktelik boyunca ailenin ihtiyaçları için birliğin temsilcisi olurlar. (TMK m.188)

Eşler ortak yaşam sürmede sorunlar yaşadığı takdirde ayrı yaşama hakkına da sahiptirler. (TMK m.197) Ayrı yaşama eşlerin birlikte yaşama hallerine ara vermesi olarak nitelenebilir.

Eşler evlilik birliğini devam ettiremeyeceği kanaatine varırlarsa boşanma talebinde bulunabilirler. Boşanma talebinde bulunmayı gerektiren sebepler TMK' da altı kısımda toplanmıştır. Bu sebepler;

1. Zina (TMK m.161), evliliğin sağlıklı yürütmesi için temel teşkil eden sadakat ve güven duygularını ihlal eder.
2. Hayata kast pek kötü veya onur kırıcı davranış (TMK m.162), eşle arasındaki muhabbeti zedeler. Fiziki şiddet, psikolojik şiddet, hakaret, küçük düşürücü davranış, iftira vb.
3. Suç işleme ve haysiyetsiz hayat sürme (TMK m. 163), eşlerden birinin yüz kızartıcı suç işlemesi (hırsızlık, ırza geçme, kalpazanlık, güveni kötüye kullanma vb.) veya haysiyetsiz davranışlarda (esrarkeşlik, ayyaşlık, kumarbazlık, hayat kadını olarak çalışma vb.) bulunması halinde ve bu birlikte yaşamı çekilmez duruma getirdiğinde boşanmaya sebeptir.
4. Terk (TMK m.164), eşlerden birinin yaşadıkları haneye altı ayı aşkın süreyle gelmemesi sonucunda hâkim ve noter ihtarına rağmen bu fiilini devam ettirmesi boşanmaya sebeptir. Eşi haneye almamak, gelmesini engelleyecek davranışlarda bulunmak da terk kapsamına girer.
5. Akıl hastalığı (TMK m.165), hastalık sebebiyle ortak yaşam sürdürülemez hale geldiğinde boşanmaya sebeptir.
6. Evlilik birliğinin sarsılması (TMK m.166), kusur aranmaksızın eşlerden birinin ortak yaşamın devam edilemez hale geldiğini, his ve düşünce olarak birbirlerine uygun olmadıklarını dile getirerek evlilik birliğinin temelden sarsıldığını iddia etmeleri halinde hâkimin kararı ile boşanmaya sebep teşkil eder. Hâkim eğer boşanmayı gerekli görürse boşanma gerçekleşir (Gelmez, 2019, s.15-26.). Sebepler bu altı madde halinde zikredilmiştir. Boşanma sebepleri, ilk beş madde özel sebepler son maddeyi ise genel sebepler olarak ikili bir gruplandırma yapılabilir (Öztan, 2011, s.469; Güneşlioğlu, 2009, s. 17-19; Gelmez, 2019, s.27-29.).

2.1.1. Boşanma

Evlilik ile birlikte eşler bazı yükümlülükleri üstlenirler. Birliktelik boyunca hayatın meşakkatini müşterek bir biçimde paylaşırlar. Beraberliklerini devam ettiremeyecekleri kanaatine ulaşıncaya kadar kabul ettiği sebeplere dayanarak boşanma davası açabilirler. Boşanma, eşlerin kanun nezdinde geçerli sayılan sebepleri öne sürerek evlilik birlikteliğini sona erdirmeleri talebini hâkimin uygun görüp onayıyla karara bağlamasıdır (Saleh, 2013, s.26.). Eşlerin sadece sözlü ifadeleri boşanmayı geçerli hale getirmemektedir. Hâkimin kesin boşanma kararını vermesi gerekmektedir.

Boşanma kararının kesinleşmesi ile evlilik birliği sona ermiş olur. Evliliğin kesin karar ile bitmesi birtakım sonuçlar doğurur. Boşanma sonuçlarının birçok farklı taksime tabi tutulduğunu görüyoruz. Bu gruplandırmalardan bazıları 'hâkim kararı ile kendiliğinden'(Öztan, 2011, s.478.), 'mali sonuçlar'(Serin Of, 2008, s.18.), 'kişisel sonuçlar'(Kucuroğlu, 2011, s.18.) 'boşanmanın hukuki sonuçları (Güneşlioğlu, 2009, s.3)' şeklindedir. Biz çalışmamızda boşanmanın eşler yönünden sonuçları üzerinde duracağız. Bu ana başlığımızı kişisel ve mali sonuçlar diye sınıflandırıp bu sınıflandırmaya ek olarak çocukların durumunun eşlere yönelik sonuçlarına da bakacağız.

2.2. Boşanmanın Eşler Üzerindeki Kişisel Sonuçları

Hâkimin boşanmayı kesin karara bağlamasıyla evlilik bağı sona erer ve eşler için birtakım sonuçlar ortaya çıkar. Bu sonuçlardan kişisel olarak eşlere yansıyanları bu bölümde irdeleyeceğiz.

2.2.1. Evlilik Birliğinin Bozulması

Boşanma kararının kesinleşmesi ve evliliğin sonlanması ile eşlerin üzerinden evlilik bağının yüklediği hak ve sorumluluklar kalkar. Bu boşanmanın en önemli sonucudur (Saleh, 2013, s.129.). Evlilik bağı koparıcı bir hüküm olarak boşanma artık eşleri birbirlerine iki yabancı haline getirir ve mahkemenin dava sürecinde aldığı önlemlerde dahil olmak üzere tarafların birbirlerine karşı tüm sorumluluklarını bitirir.

Nikah kıymak suretiyle kocanın kütüğüne geçen kadın boşanmanın kesinleşmesiyle oluşturulan kesinleşme şerhinin ilgili birimler tarafınca Nüfus Müdürlüğüne gönderilmesi ile kadının kütükten kaydı silinir (Kucuroğlu, 2011, s.19).

2.2.2. Yeniden Evlenebilirlik

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının aynı anda sadece bir evlilik yapma hakları vardır. Evlilik yeniden evlenmeye engel teşkil etmektedir. Boşanma ile taraflar tekrar evlenebilme haklarını kazanmış olurlar. TMK m 130 gereğince boşanan kişiler biten evliliklerini ispat ettikleri zaman bu haklarını kullanabilirler (Saleh, 2013, s.129). Boşanan erkek ister karısıyla ister başka bir kadınla evlenebilir, bunda herhangi bir engeli yoktur. Ancak Kadın boşanmanın kesinleşmesinden üç yüz gün sonraya kadar evlenemez. (TMK m.132 f.1) Eğer kadın hamileyse bebeği dünyaya gelinceye kadar evlenemez. (TMK m.132 f.2) Kadının hamile olmadığı ispatlanırsa veya boşandığı kişiyle evlenmek isterse evlenme yasağı kaldırılabilir. (TMK m.132 f.3) (Gelmez, 2019, s.42) Bu süreye iddet süresi denir (Alı, Mervet 2019, s.17).

2.2.3. Kişisel Durumun Korunması veya Değişmesi

Türk Medeni Kanunu'nun 178. Maddesi kadının evliliğin bitmesi sonucunda kişisel durumunu muhafaza ettiğini söyler. Bu madde erkeği de kapsamaktadır. Ancak eşinin soyadını bırakacağını bildirir. Kişisel durum genel olarak kayın hısımlığı, vatandaşlık, erginlik olarak kabul edilir (Kucuroğlu, 2011, s. 21). Biz aşağıda önce kadının soyadıyla ilgili değişiklikleri sonra da kişisel durumları inceleyeceğiz.

2.2.3.1. Soyadı

Evlenme ile kadın kocasının soyadını alır. (TMK m. 187) Babasının nüfusundan silinip eşinin nüfusuna geçer. Aynı şekilde ikametgahı da kocasına geçer. Boşanma ile kadın tekrar bekarlık soyadını kullanmaya başlar. (TMK m.173 f.1) (Serin Of, 2008, s. 19). Ancak kadın iş hayatında kocasının soyadıyla tanınmışsa, diplomaları, sertifikaları bu soyadıyla verildiyse, soyadı değişikliğinin kadını zarara uğratabilirdi kadın hâkimden kocasının soyadını taşıma talebinde bulunabilir. (TMK m.173 f.2) Kadının ileri sürdüğü gerekçelerde değişiklik olduğunda veya kadının soyadını taşıması kocayı zarara uğrattırsa koca soyadının geri alınması talebinde bulunabilir. (TMK m.173 f.3) (Serin Of, 2008, s. 19).

2.2.3.2. Erginlik (Reşit Olma Hali)

Kişi evlenmekle reşit olur. (MK m.11 f.2) Bu kanun kadını ve erkeği kapsamaktadır. Evliliğin sonlanması ile bu durum değişmemektedir. Boşanan kadın ve erkek ergin kabul edilir.

2.2.3.3. Kayın Hısımlığı

Kadın ve erkek arasında evlilikle birlikte kayın hısımlığı oluşur. Evlilik bitse dahi bu durum değişmez. Kadın ve erkek boşandığı kişinin altsoyu (misal eşinin çocuğu) veya üstsoyuyla (misal eşinin annesi ve babası) evlenemez. (TMK m.129 b.2) (Alı, 2019, s. 25)

2.2.3.4. Vatandaşlık

Evliliğin sonlanması ile kişilerin vatandaşlığı sona ermez. (TVK m.5) Evlilik neticesinde Türk vatandaşlığına hak kazanabilmek için kadınların üç yıl süreyle evli kalmaları, evlilik süresince eşiyile aynı hanede birlikte yaşamaları gerekmektedir. Bu şartları yerine getiren yabancı kadınlara vatandaşlık verilir ve boşanmanın vatandaşlığa etkisi olmaz (Kucuroğlu, 2011, s.22).

2.2.4. Kadının Evlenme Yasağı Süresi (İddet)

Boşanma neticesinde kadın üç yüz gün evlenme yasağına tabi olur. (TMK m.132 f.1) Bu yasağın amacı soy bağı karışıklığını engellemektir. Bu yasağın kadının doğum gerçekleştirmesi veya kocasıyla evlenmesi durumunda kaldırılır. (TMK m.132 f.2) Başka biriyle evlenmek isterse doğum

gerçekleştirmeyeceğini mahkemeye ispatlamalıdır. (TMK m.132 f.3) Ancak İspat yapmadan gerçekleştirilen evlilikler geçersiz kabul edilmez. (TMK m.154) İspat yapılmadan gerçekleşen evlilikte boşanmanın üzerinden üç yüz gün geçmemişken gerçekleşen doğumda baba ikinci evliliğin gerçekleştirildiği koca sayılır. (TMK m. 290) (Güneşlioğlu, 2009, s.33-34.) Bu yasağın amacı soy bağına karışıklıktan korumak olduğu için ve günümüz tıp teknolojisinin bebeğin kime ait olduğuna kısa sürede ulaşabildiği için bu sürenin işlevselliğinin kalmadığı görülmektedir.

2.2.5. Eşlerin Birbirlerine Mirasçı Olma Haklarının Sonlanması

Eşler birbirlerinin mirasçısıdırlar. (TMK m.499) Eşlerden birinin vefat etmesi ile bıraktığı mirasta sağ olan eş hak sahibidir. Boşanma kararının kesinleşmesi ile eşler birbirlerinin mirasçısı olma haklarını kaybederler. (TMK m181 f.1)

Boşanma davası devam eden eşlerden birinin vefat etmesi durumunda eşler birbirinin mirasçısı sayılır. Kanunda bir hakkın sonlanması, kaldırılması boşanmanın kesinleşmesine bağlı olduğu için sağ olan eş mirasçı sayılır. Bu durumda evlilik ölüm ile sonlanmış olur ve sağ olan eş mirasçı olur. Ancak, boşanma devam ederken vefat eden eşin mirasçılarından biri boşanma davasına devam edip, sağ olan eşin kusurlu olduğunu ispatlaması halinde eş mirasçı olamaz. Dava artık boşanma davası olmaktan çıkıp tespit davası halini almıştır. (TMK m.181 f.2) (Saleh, 2013, s. 136).

Eşlerin boşanma ile birbirleriyle ilişkisi kesilir. Ancak, aralarında hısımlık olan boşanmış kişiler birbirinin mirasçısı olabilirler (Saleh, 2013, s.39). Burada mirasçılığa hısımlık bağı hak sağlamıştır evlilik bağına bir hükmü yoktur.

2.2.6. Zamanaşımının İşlemeye Başlaması

Eşler evlilik bağına bir neticesi olarak parasal açıdan bir vücut gibi kabul edilir. Evlilik bağına kurulması ile alacak verecek hesabında zamanaşımı işlemeyi durdurur. Eşler bir cüzdan hükmünü alırlar. Ancak, evliliğin sona ermesi ile zamanaşımı işlemeye devam eder. (TBK m.153 b.3)

Zamanaşımının evlilikte durdurulması, evliliğin saadetini zedelemesini ve eşlerin birbirlerine boşanma davası açmasını bir engelleyici unsur olarak da görülebilir (Saleh, 2013, s. 135).

2.3. Boşanmanın Eşler Üzerindeki Mali Sonuçları

Eşler evlenirken maddi anlamda güçlerini birleştirirler ve ortak ekonomik yapıya sahip olurlar. Evlilik bağına son bulması ile bu birliktelik de son bulmaktadır. Bu da boşanma ile birlikte eşlerin üzerinde bazı mali neticelere yol açmaktadır. Bu kısımda, boşanma ile ortaya çıkan mali sonuçları inceleyeceğiz.

Boşanan eşler artık yeni bir ekonomik düzenleme ile hayatlarına devam etmektedir. Ancak, boşanma sürecinde eşlerden karşı tarafa maddi veya manevi anlamda zarar veren tarafın bu zararı karşılaması istenebilir veya boşanma sebebiyle zarara uğrayan taraf bu zararın tazminini talep edebilir (Güneşlioğlu, 2009, s. 39). Zararın tazmin edilmesini talep etmek için tarafların boşanmanın kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçinceye kadar hakları bulunmaktadır (Alı, 2019, s. 54). Bir yılın sonucunda zamanaşımı sebebiyle hak kendiliğinden iptal edilecektir. (TMK m.178)

2.3.1. Ölüme Bağlı Tasarrufların Geçersiz Hale Gelmesi

Eşler evlilik devam ederken birbirleri lehine tasarruflarda bulunabilirler. Misal olarak eşlerden biri vefatından sonra filanca muhitteki yazlık evinin eşinin mülkiyetine geçmesini vasiyet ederse, vefat gerçekleşince vasiyet hukuki bir geçerlilik taşır. (TMK m.601)

Boşanmanın kesinleşmesi ile eşlerin birbirlerine mirasçı olma hakkının kalkmasına (TMK m.181) bağlı olarak eşlerin birbirlerine vasiyeti de geçersiz hale gelmektedir. Ancak, eşler boşanmanın vasiyeti düşürmeyeceği noktasında anlaşılırsa o halde vasiyetname geçerliliğini korur (Güneşlioğlu, 2009, s. 41; Saleh, 2013, s. 149).

Boşanma süreci içinde eşlerden biri vefat ederse evlilik hukuken kesin olarak bitmediği için ölüme bağlı tasarruflar da geçerliliğini korur. (TMK m.181 f.2) Ancak, mirasçılardan biri davayı tespit davası halinde devam ettirip sağ olan eşin kusurunu ispat ederse (TMK m.181 f.2) ölüme bağlı tasarruflar geçerliliğini kaybeder.

2.3.2. Boşanma Sonucunda Gerçekleşen Mal Rejiminin Tasfiyesi

Eşlerin evlendikten sonra veya önceki mallarının üzerindeki tasarruf yetkileri ve sorumluluklarını mal rejimi düzenler. Eşler kanunda yer alan rejimlerden istediklerini seçebilirler. (TMK m.179) Eşler evlilik akitleri için mal rejimi seçimini dilerlerse evlilikten önce dilerlerse de evlilikten sonra seçebilirler. Kanunda yer alan tercih edilebilir rejimler; mal ortaklığı rejimi, mal ayrılığı rejimi, paylaşmalı mal ortaklığı rejimidir (Budun, 2018, s.15; Saleh, 2013, s.150). Eşler eğer evlilik akitleri için mal rejimlerinden birini seçmezlerse yasal mal rejimi onlar için geçerli olacaktır. Yasal mal rejimi edinilmiş mallara katılma rejimi olarak tanımlanmıştır. (TMK m.202)

Edinilmiş mallara katılma rejiminin temelinde iki çeşit mal vardır. Biri eşlerin şahsi malları diğeri ise edinilmiş mallardır (Nargül, 2012, s.288). Şahsi mallar kişilere ait mallar hükmündedir. Kadının kozmetik ürünleri, erkeğin bilgisayarını, kişiye miras yoluyla gelen mal varlığı, manevi tazminattan kazanılan mal varlığı vb. eşyalar. (TMK m.220) Edinilmiş mallar ise evlilik sürerken eşlerin kazanımları sonucu edindikleri mallardır. Çalışmanın karşılığında uğranılan zarar sebebiyle elde edilen tazminat, sosyal güvenlik kurumlarından çalışma sonucu hak edilen ödemeler vb. (TMK m.219)

Eşlerin bu malları kullanmaya hakları vardır. (TMK m.223) Eşlerin evlilik süresince edindiği mal varlığı, kişisel mal olduğu ispatlanmadığı sürece edinilmiş mal olarak nitelenir. (TMK m.222) (Nargül, 2012, s. 299).

Şahsa ait mallar ve edinilmiş malların dışında eşlerin kime ait olduğunu ispatlayamadıkları malların içine dahil edildiği bir grup daha mal vardır. Bu grup mallar ortak mülkiyet ile edinilirler ve paylı ortaklı altındaki mallar olarak isimlendirilirler (Nargül, 2012, s. 299).

2.3.3. Boşanmanın Bir Sonucu Olarak Maddi Tazminat

Eşlerden biri boşanma sonucunda bir menfaat zararına uğradıysa ve bu zarara diğer eş sebep olduysa yani kusurlu ise zarara uğrayan eş zararının karşılanmasını talep edebilir. (TMK m.174)

Genel olarak bir zararın tazmini aynen veya nakden olur. Aynen tazminde zarara uğrayan malın birebir aynısının bulunabilir olması şartı vardır. Misal kaza sonucu kullanılamaz hale gelen bir motosikletin tazmini motosikletin aynı marka, aynı model alınması ile gerçekleşir. Nakden tazmin ise benzeri temin edilemeyen malların para ile zararının giderilmesidir (Nargül, 2012, s. 299).

Genel akitler ile evlilik akdinin zarar kapsamı farklıdır. Aile hukuku evliliğin yükümlülüklerini ihmal ve ihlal etmesini zarar olarak görmektedir (Zararsız, 2019, s.22.).

Maddi tazminat eşlerden zarara uğrayanın zararını tazmin etmeyi hedefler. Boşanma sonucunda eş mal varlığında zarara uğrarsa maddi tazminat talep edebilir. Ancak tazminat talep etme hakkını kullanabilmek ve talebin kabul edilebilmesi için bazı şartların sağlanması gerekmektedir.

2.3.3.1. Maddi Tazminatın Şartları

Maddi tazminatın hükmedilebilmesi için gerekli şartlarla ilgili doktrinde farklı gruplamalar görülmektedir. ‘Maddi koşullar- şekli koşullar’ (Zararsız, 2019, s.25-46) veya ‘biçimsel şartlar- maddi şartlar’ (Budun, 2018, s. 32-83) gibi. Biz çalışmamızın kapsamı ve sınırlılığı dolayısıyla gruplandırma yapmaksızın ana şartlar üzerinde duracağız.

2.3.3.1.1. Tazminatın Talep Edilmesi

Maddi tazminatın hükmüne varılabilmesi için talep edilmesi şarttır. (TMK m.169) Hâkim talep olmaksızın bu hükme varma yetkisine sahip değildir. Taraflar taleplerini yazılı dilekçe ile veya mahkemede sözlü beyan ile iletebilirler (Zararsız, 2019, s. 47).

2.3.3.1.2. Tazminat Talebinde Bulunan Tarafın Daha Az Kusurlu Olması

Tazminat talebi için talepte bulunan tarafın daha az kusurlu olması gerekir. (TMK m.174) Taraflar kusur noktasında eşitlerse tazminat talebi iptal edilir (Saleh, 2013, 157).

2.3.3.1.3. Tazminat Talebinde Bulunulan Tarafın Kusurlu Olması

Taraflardan birinin diğerinden tazminat talep etmesi için talep edilen tarafın kusurlu olması gerekir. Hiç kusuru yoksa veya kusur kendisinden kaynaklanmıyorsa tazminat talep edilemez. Mesela kişinin akli rahatsızlığa tutulmasında kişinin bir kusuru yoktur. Bu kişiden maddi tazminat talep edilemez (Alı, 2019, s. 37).

2.3.3.1.4. Tazminat Talebinde Bulunan Tarafın Mevcut veya Beklenen Bir Menfaatin Boşanma Sebebiyle Zarar Görmesi

Türk Medeni Kanunu'nun 174. Maddesi evliliğin boşanmayla sonlanmasaydı eşlerin mevcut veya evliliğin sürmesiyle gerçekleşmesi beklenen menfaatin zarar görmesini maddi olarak karşılanmasını öngörür. Mevcut menfaatler evlilik sürerken kullanılabilen menfaatler, beklenen menfaatler ise evliliğin sürmesi halinde oluşması ihtimali olan menfaattir (Güneşlioğlu, 2009, s. 46; Serin Of, 2008, s. 38).

2.3.3.1.5. Zararın Boşanma ile İlişkisinin Olması

Tazminat talep eden tarafın uğradığı zararın boşanmayla nedensellik ilişkisi olmalıdır. Boşanmadan sonra veya evlilikten önce oluşmuş zarar için tazminat talep edilemez (Serin Of, 2008, s. 44).

2.3.3.2. Maddi Tazminatın Miktarının Belirlenmesi

Boşanma sonucunda tazminat talebi olduğu takdirde hâkim talep edenin talebini açık ve net bir şekilde sunmasını ister. Hâkimin talep edilenin üstünde bir miktar belirleme hakkı yoktur (Zararsız, 2019, s. 47-48).

TMK m. 174 eşlere tazminat talebinde bulunma hakkı sunmuştur. Ancak, miktar belirtmemiş ve bir sınırlandırma koymamıştır. Miktarı kişilerin inisiyatiflerine bırakmıştır. Bunun temel sebebi miktarın genel geçer bir sınırlandırmaya tabii olmasının olanaksız oluşudur. Her boşanan kişinin uğradığı zarar birbirine denk değildir ve burada matematiksel hesap ile miktar belirlemek mümkün gözükmemektedir. Talep eden kişi talebini açıkça beyan ettikten sonra hâkim hakkaniyet ilkesini gözeterek eşlerin sosyal durumunu, evliliklerinin süresini, yaşlarını, ekonomik durumları vb. eşlerin zahiri durumlarını da dikkate alarak bir hükme varır (Serin Of, 2008, s. 45-47).

2.3.3.3. Maddi Tazminatın Ödenmesi ve Kesilmesi

Maddi tazminatın ödenmesi bir defa tamamı olmak üzere toptan veya irat biçiminde yapılabilir (TMK m.176 f.1) Kanun ödenme şeklini hâkimin takdir yetkisine bırakmıştır. Hâkim ödeyecek tarafın maddi koşullarını göz önünde bulundurarak toptan veya irat biçiminde ödemesine karar verebilir (Zararsız, 2019, s. 54).

İrat biçiminde ödeme ise tazminat ile yükümlü tarafın bir defada tazminatı ödeyecek maddi durumu olmaması durumunda ödemesini kolaylaştıran bir ödeme şeklidir. İrat biçiminde ödeme genelde aydan aya yapılır ve ömür boyu dahi sürebilir (Zararsız, 2019, s. 55).

İrat biçimindeki tazminat ödemesinin miktar belirlenmesinde sıkıntı vardır. 10 yıllık aylık irat biçiminde tazminata hükmedilebilir veya ömür boyu irat biçiminde tazminata hükmedilebilir

(Zararsız, 2019, s. 55). Bu halde miktar belirsizliği ödeyen tarafa bir nevi haksızlık da yapılmasına yol açar.

İrat şeklinde ödenecek tazminat eşlerden birinin vefat etmesi veya evlilik yapması veya evliymiş gibi bir hayat yaşaması veya maddi şartların değişmesi ile kesilebileceği TMK m.176 f.3 de bize kanun koyucu tarafından bildirilmiştir (Zararsız, 2019, s. 56).

Maddi tazminata yasal faiz talebinde bulunulması halinde hâkim de uygun görürse faiz işlenecektir. Faiz boşanmanın kesinleştiği tarihteki oranlara göre uygulanacaktır. Eğer boşanma davası hakları zamanaşımına uğramadan yani bir yıl geçmeden önce böyle bir talep için dava açıldıysa o davanın tarihindeki faiz oranları dikkate alınacaktır (Gelmez, 2019, s. 62-63).

2.3.4. Boşanmanın Bir Sonucu Olarak Manevi Tazminat

Türk Medeni Kanunu'nun 174. maddesi 2. fırcasında kanun koyucu manevi hasar gören tarafın manevi tazminat talep etme hakkının var olduğunu bildirir (Zararsız, 2019, s. 62).

Boşanma sebebiyle manevi hasar alan tarafa kendisini az da olsa rahatlatmak adına bir meblağ ödeme yapılabilir yani manevi tazminat verilebilir. Burada amaç manevi hasar alan tarafın psikolojik olarak kendini iyi hissetmesine yardımcı olmaktır.

Manevi tazminata hükmedilebilmesi için belirli şartların gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartların bir kısmı maddi tazminat için geçerli olan şartlardır. Bir kısmı ise manevi tazminata hastır (Saleh, 2013, s. 160). Bu şartları aşağıda inceleyeceğiz.

2.3.4.1. Manevi Tazminatın Şartları

2.3.4.1.1. Manevi Tazminatın Talep Edilmesi

Manevi tazminat talep edilmesi halinde kararlaştırılabilir. Hâkimin talep olmaksızın manevi tazminata hükmetme yetkisi yoktur. Boşanma sürecinde olan veya boşanma kararının kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmemiş ve manevi hasara uğramış taraf talep etmesi halinde manevi tazminat kararlaştırılabilir (Saleh, 2013, s. 161).

2.3.4.1.2. Manevi Tazminat Talep Edilen Tarafın Kusurlu Olması

Manevi tazminat talep edilen tarafın kusurlu olması gerekir. Ancak, kusurunun az veya çok olması önem teşkil etmemektedir. Talep eden tarafın manevi hasara uğraması öncelenmiştir (Alı, 2019, s. 40).

2.3.4.1.3. Manevi Tazminat Talep Eden Tarafın Kişilik Hakkının Zedelenmiş Olması

Manevi tazminat talep eden tarafın kişilik haklarına saldırılmış olması gerekir. Bu nedenle insanın onurunu kıran, psikolojik olarak kötü etkileyen, zihin dünyasını kötü etkileyen şeyler vb. manevi tazminatın kapsamına girer (Tunç 2013, s.45).

Maddi ve manevi tazminatın en önemli ayrım noktası da burasıdır. Maddi tazminatta ölçülebilir bir zarardan bahsedilirken manevi tazminat ölçülemeyen hasarları kapsar. Her insanın acıyı hissetme dozu, kötü muamele ve sözlere karşı duygusal tepkisi farklıdır. Dolayısıyla hasarın karşılığının tespiti zordur (Tunç 2013, s.46).

2.3.4.1.4. Nedensellik Bağı

Tazminat talep eden tarafın uğradığı hasar ile tazminat talep edilen tarafın fiili arasında nedensellik varsa talep geçerli olur. Boşanma süreci duygusal olarak yıpratıcıdır. Dolayısıyla her duygusal hasar manevi tazminatı gerektirmez. Boşanma neticesinde oluşan ve duygusal açıdan kişiyi derinden sarsan söz, fiil ve davranışlar dikkate alınmaktadır (Tunç 2013, s.47).

2.3.4.2. Manevi Tazminatın Belirlenmesi

Manevi tazminatın somut bir kapsamının olmaması sebebiyle belirlenmesi de matematiksel olarak zordur. TMK m. 174'de tazminatın uygun bir meblağ olarak belirlenmesi söylenmektedir. Burada takdir yetkisi hakimindir. Hâkim uğranılan manevi hasarın karşılığını hakkaniyet ilkesi dahilinde ödeyecek tarafın ekonomik durumunu göz önüne alarak belirlemelidir (Tunç 2013, s.50). Burada hedef hasara uğrayan kişinin küçükte olsa acısını dindirmek ve hasarının etkilerini silmektir.

2.3.4.3. Manevi Tazminatın Ödenmesi

Manevi tazminat ancak para olarak ödenebilir. TMK m.174'de para dışında bir ödeme biçiminin olmadığı bildirilmiştir.

Kanun koyucu TMK m. 176 f. 2'de manevi tazminatın irat şeklinde ödenemeyeceğini de bildirmiştir. Manevi tazminat mal varlığının zarara uğraması veya mal varlığında değer kaybı dolayısıyla edinilmiş bir hak olmadığı için irat olarak da ödenmemektedir (Alı, 2019, s. 42; Tunç 2013, s.51).

Maddi tazminatın irat biçiminde ödenmesi sebebiyle ilerleyen zamanda kesilmesi veya artırılması söz konusuysen manevi tazminatta artırılma, kesilme veya geriye dönük ödenen paranın alınması söz konusu değildir (Tunç 2013, s.52).

Boşanma sürecinde ve boşanmanın üzerinden bir yıl kadar süre geçmesiyle manevi tazminat talep hakkı sona erer (Alı, 2019, s. 42).

2.3.5. Boşanmanın Bir Sonucu Olarak Yoksulluk Nafakası

Nafaka 'infak' kökünden gelmektedir. Aslı itibariyle geçimlik (Serin Of, 2008, s. 72) manasındadır. Kişinin zorunlu ihtiyaçlarını karşılayacak, geçimini sağlayacak para katkısıdır. Kişinin zorunlu ihtiyaçları eğitim masrafları, yiyecek ve giyim masrafları vb. yaşamın devamı için asgari ihtiyaçları kapsamaktadır (Serin Of, 2008, s. 72).

Nafaka aralarında hısımlık olan insanların birbirine karşı bir yükümlülüğüdür. TMK m. 185'de eşlerin ihtiyaçlarını giderme noktasında birbirlerine karşı nafaka sorumluluklarının olduğunu belirtmiştir (Güneşlioğlu, 2009, s. 63).

Nafakanın Türk Medeni Kanunu'nda bakım ve yardım olmak üzere iki gruba ayrıldığını görmekteyiz. Kişinin alt ve üstsoyuna karşı yükümlü olduğu nafakayı yardım nafakası olarak nitelendirirken, eşlerin birbirlerine ve çocuklarına karşı olan nafaka yükümlülüğü bakım nafakası olarak nitelendirilmiştir. Genel olarak bakım nafakasının üç kısımda ele alındığını görmekteyiz. Bunlar tedbir, iştirak ve yoksulluk nafakasıdır. Tedbir nafakası, boşanma sürecinde eşlerin birbirine karşı devam eden nafaka yükümlülüğüdür. İştirak nafakası, boşanmanın kesinleşmesi ile ortak çocuklar sebebiyle nafaka yükümlülüğüdür. Yoksulluk nafakası ise, boşanma neticesinde yoksullaşmış eşin yeniden bir hayat düzeni kurması için kararlaştırılan nafakadır (Gelmez, 2019, s. 89). Biz konumuz gereği boşanmanın bir neticesi olan yoksulluk nafakasını inceleyeceğiz.

Türk Aile Hukuku'nda eşlerin boşanması halinde ilişkisinin hemen kesilmediğini görüyoruz. Bu kanımızı TMK m.175 destekler niteliktedir. Madde, boşanan eşlerden birinin boşanma neticesinde yoksullaşması sebebiyle yoksulluk nafakası talep edebilme hakkı tanımıştır. Maddede yoksulluğa düşen eşin en azından yeni bir düzen kurana kadar parasal katkıda bulunulması gerektiğini öngörülmüştür (Saleh, 2013, s. 165).

Yoksulluğa düşen taraf karşı tarafın mali gücü nispetince nafaka talep edebilir. Süre sınırlaması bulunmamaktadır, yani yoksulluk nafakasına ömür boyu hükmedilebilir. Ancak talep eden taraf daha az kusurlu olmalıdır. (TMK m.175) Taraflar süre ve miktara kendileri karar verip anlaşabilirler (Saleh, 2013, s. 165).

Yoksulluk nafakası maddi ve manevi tazminata bağlı değildir. Onlara hükmedilip hükmedilmemesi yoksulluk nafakasının hükmünü etkilemez. Maddi ve manevi tazminatın amacı boşanma ile haksız fiil nedeniyle zarara uğramış tarafın zararının giderilmesidir. Yoksulluk nafakasında ise boşanma neticesinde yoksulluğa düşmüş tarafın insani değerler ve yardımlaşma olgusu üzerinden karşı tarafın kalkınmasına katkı sağlama amacı güdülmektedir (Güneşlioğlu, 2009, s. 65).

Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için gerçekleşmesi gereken bazı şartlar vardır.

2.3.5.1. Yoksulluk Nafakasının Şartları

2.3.5.1.1. Boşanmaya Karar Verilmiş Olmalıdır

Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için boşanmanın karara bağlanması gerekmektedir. TMK m.175'deki boşanmadan kaynaklanan yoksulluktan bahsedilmesinden kararın kesinleşmiş olmasını anlayabiliriz (Saleh, 2013, s. 166).

2.3.5.1.2. Yoksulluk Nafakasının Talep Edilmiş Olması

Boşanma süreci içerisinde veya kararın kesinleşmesinden bir yıl sonrasına kadar yoksulluk nafakası talep etme hakkına sahiptir kişiler. Hâkim talep edilmeksizin yoksulluk nafakasına hükmetmeye yetkili değildir. (TMK m.175) (Güneşlioğlu, 2009, s. 67).

2.3.5.1.3. Nafaka Talep Eden Tarafın Boşanma Neticesinde Yoksulluğa Uğramış Olması

TMK 175. Maddesi yoksulluğa uğrayıp nafaka talep eden kişiye bunun nedeninin boşanma olmasını şart koşmuştur. Boşanma neticesinde değil de başka sebeplerle yoksulluğa uğrayan kişinin nafaka talebi reddedilir. Yoksulluk nafakası talebi dikkate alınırken yoksulluktan kastın da ne olduğu iyi bilinmelidir. Yoksullukla ilgili birçok yorum olmakla birlikte genel kanaat kişinin yeme, içme, eğitim, sağlık gibi zaruri ihtiyaçlarını giderecek mali imkânın olmamasıdır. Nafaka için geçerli olan da budur. Yoksa kişiler evlilik sürecindeki kadar refah bir yaşam sürmediğini iddia ederek nafaka talebinde bulunamazlar. Kişi çalışıyorsa veya bir geliri varsa nafaka talep edemez (Serin Of, 2008, s. 83).

2.3.5.1.4. Nafakanın Ödeyecek Tarafın Mali Kudretine Uygun Olması

Hâkim nafakayı takdir ederken ödeyecek tarafın mali gücünü dikkate almalıdır. Nafaka talep eden taraf ile mali kudreti aynı düzeydeyse nafakaya hükmedilmemelidir (Alı, 2019, s. 46). Nafaka bir taraf için zenginleştirici unsur olarak görülüp talep edenin lehine fazla miktar belirlenmemelidir. Talep eden tarafın yoksulluğunu giderilmesi ve ödeyecek tarafında güç yetirecek bir meblağ olması hedeflenmelidir.

2.3.5.2. Nafakanın Belirlenmesi

Hâkim nafakaya hükmederken talep edenin yaşadığı şehir ve ülkenin geçim şartlarını dikkate alarak asgari geçim ihtiyaçlarını karşılayacak bir meblağ belirlemelidir. Aynı şekilde tarafların ekonomik güçlerini de dikkate alıp dengeyi korumalıdır. Hâkimin tarafların mali ve sosyal durumlarının belgelerle incelenip adaletle hükmetmeye gayret etmesi gerekir. Nafaka belirlerken evlilik sürecindeki refah hedeflenmemelidir. Nafaka Talep edilen kişinin mali kudreti yüksek dahi olsa nafaka zaruri ihtiyaçları orta ölçüde karşılar nitelikte olmalıdır. Nafaka ödemeye gücü olmayan kişiden nafaka talep edilmemelidir. Taraflar nafaka miktarına aralarında karar verebilirler. (TMK m.175) Kendileri belirlemezse hâkim takdir edecektir (Gelmez, 2019, s. 111).

Yoksulluk nafakası hâkimin takdiri ile ömür boyu sürebilir. Medeni Kanun'da 'süresiz' ifadesinin yer almasını bu şekilde değerlendirebiliriz. (TMK m.175)

2.3.5.3. Nafakanın Ödenmesi ve Kesilmesi

Yoksulluk nafakasında da maddi tazminat gibi irat şeklinde veya toptan bir defaya mahsus ödenme yapılabilir. (TMK m.176 f.1) Ödenme şekline mahkeme karar verecektir. Ancak, taraflar aralarında

anlaşırlarsa ve hâkim onaylarsa bu şekilde de belirlenebilir. (TMK m.185) Hâkim ödenme biçimini belirlerken özellikle toptan ödemenin borçlunun kaldıracabileceği bir yükümlülük olduğuna dikkat etmelidir (Gelmez, 2019, s. 112).

Yoksulluk nafakası alacaklının evlilik yapması, taraflardan birinin vefatı, alacaklının evlenmediği halde evliymiş gibi yaşaması, alacaklının yoksulluktan kurtulması ve mali gücünün artması, haysiyetsiz hayat sürmesi halinde nafaka kesilir. (TMK m.176 f.3) Artık borçlunun bir ödeme yapması gerekmez. Ancak bu durum irat biçiminde ödenmesi kararlaştırılmış nafaka için geçerlidir. Toptan ödenen nafaka için kesilme söz konusu değildir. Zira ödeme yapılmıştır ve geri talep edilemez (Gelmez, 2019, s. 113).

Yoksulluk nafakasının irat şeklinde ödenmesine hükmedildiği durumlarda tarafların mali gücünün değişmesi ile nafaka artabilir veya azalabilir. (TMK m.176 f.4) Mesela alacaklının mali gelirinde artış olması halinde azalabilir veya borç altındaki kişinin mali gelirinin azalmasıyla nafaka miktarı azalabilir. Alacaklının çalışmıyorken işe başlaması halinde nafaka miktarı azalabilir. Miktar değişimi için mahkemeye başvurup ispatlanması gerekmektedir (Gelmez, 2019, s. 114).

Boşanan kişiler hukuki ve hissi olarak birbirlerine yabancı olurlar. Yabancı olan iki insan neden birbirine hukuki kararla parasal yardımda bulunsun? Yoksulluk nafakasının amacı yardımdır. Peki boşanan ve nafaka ödeme yükümlülüğü altına giren kişi boşanma sonucunda zarara uğramış olmuyor mu? Hem boşanmanın vermiş olduğu duygusal sıkıntılarla muhatap oluyor, hem yeni bir düzen kurmaya çalışıyor, hem de eski düzeninin bir sorumluluğu olarak süresiz bir şekilde nafaka ödüyor. Nafaka ödeyen kişinin manevi hasarı, maddi zararı nasıl karşılanacaktır? Burada bir haksızlık olduğu kanaatindeyiz.

2.4. Boşanmanın Çocuklara İlişkin Sonuçların Eşlere Bakan Yönleri

Boşanmanın sadece eşlere yönelik sonuçları yoktur. Eşlerin çocukları varsa boşanmanın gerçekleşmesi halinde çocuklara yönelik de sonuçlar doğmaktadır. Eşler kadar çocuklar da boşanmadan etkilenmektedirler.

Çocuklar bakıma ve eğitime muhtaçtır. Aile kurumu çocukların doğal olarak eğitildiği, bakımının yapıldığı, maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılandığı yerdir. Aile kurumunun dağılması ile çocuklar bu doğal eğitimden yuvasından mahrum kalacaktır. Türk Medeni Kanunu'nda boşanmanın sonucunda çocukların yaşayacağı kayıp ve zararı dikkate alarak çocukların aldıkları zararı ve kaybettikleri refahı telafi etmek adına çocukların menfaatine yönelik kurallar oluşturulmuştur.

Boşanma davasında çocuklar ile ilgili kararların temel hedefi çocukların haklarını korumak ve boşanma ve sonrasında süreci en az hasarla atlattırmasını sağlamaktır. Boşanma davalarında çocuklarla ilgili kararı hâkim kendisi geniş takdir yetkisi ile verir. Tarafların kendi aralarında anlaşması hâkimi bağlamaz. Çocuğun menfaati üzerine hüküm vermeye çalışır (Güneşlioğlu, 2009, s. 81-82).

Biz konumuz gereği boşanmanın çocuklar üzerindeki sonuçların tamamını değil, eşlere bakan yönlerini inceleyeceğiz. Bunları üç ana başlıkta toplayabiliriz; velayet, kişisel ilişkiler ve iştirak nafakası. İncelediğimiz bu ana başlıkları da tam kapsamıyla değil eşlere dönük yönlerini irdeleyeceğiz.

2.4.1. Velayet

Velayet kavramı hukuki olarak, bir başkası üzerindeki otorite, yetki anlamına gelmektedir (Yücel, 2018, s.48). Velayet boşanan eşlerin çocuklarının kiminle beraber yaşayacağı, hukuki temsilcisinin kim olacağı, bakımının kimin yapacağı ile ilgilidir.

Çocukların velayeti evlilik sürecinde anne babanın ortaklığındadır. (TMK m.336 f.1) Evlilik bittikten sonra bu ortak velayet biter. Velayetin boşanma davasında iki tarafın da ortak hak talebinin olması için eşlerin ortak çocuğu olması gerekmektedir. Boşanınca ise hâkim çocuğun menfaatinin öncelikle velayetini hangi tarafa verirse o tarafa aittir. (TMK m.336 f.3) Kanun velayet hususunda hâkime geniş yetki vermiştir. (TMK m.336 f.2) (Saleh, 2013, s. 179).

Kanunda velayetin hangi şartlarla kime verilebileceği belirtilmemiştir. Bu durum hâkimin çocuğun menfaatine göre karar vermesini gerektirmektedir. Velayet kime verilirse diğer taraf artık çocuğun hukuki temsilcisi olmaktan çıkar (Saleh, 2013, s. 180).

Hâkim kararını vermesinde öncelikle çocuğun menfaati, çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilecek mali güce sahip olma, çocuğun psikolojik, sosyal ve kültürel gelişimine olumlu katkı sağlama kapasitesine sahip olma, çocukla bizzat ilgilenebilecek hayat standartlarına sahip olma, çocuğu tehlikelerden koruyabilecek kudrette olma gibi yetkilidir (Yücel, 2018, s.74.).

Velayetin bir tarafa verilmesi ile diğer tarafın çocuk ile iletişimine bir engeli yoktur. Velayet hakkı olmayan taraf da hâkimin belirlediği gün ve zamanlarda çocuğuyla vakit geçirebilir, ihtiyaçlarını giderebilir, kişisel ilişkisine herhangi olumsuz bir etkisi olmayacaktır. Sadece velayet sahibi olmadığı için hukuki temsilciğini yapamaz (Saleh, 2013, s. 180).

Velayeti kazanan taraf ilerleyen süre içerisinde velayet yükümlülüklerini ihmal ve ihlal ederse hâkim velayeti alıp diğer tarafa verebilir. Diğer taraf da velayetin sorumluluklarını yerine getiremeyecek durumda ise hâkim çocuğa vasi tayin edebilir. Kanunda velayetin anne babaya verilme zorunluluğu bildirilmemiştir. Anne babanın çocuğun menfaatinin koruyan bir hayat sunma imkânı olmadığı tespit edildiğinde bir vasi tayin edilebilir. Vasi tayin edilmesi anne babanın çocuklarla kişisel ilişkilerine zarar vermez. Ancak hukuki temsilcisi olmaktan çıkarlar (Saleh, 2013, s. 181).

Eşlerin birden çok çocukları olması halinde öncelik kardeşlerin birbirinden ayrılmamasıdır ancak, çocukların bir kısmı bir tarafa, bir kısmı diğer tarafa da verilebilir (Saleh, 2013, s. 182).

2.4.2. Kişisel ilişkiler

Boşanma ile çocuğun velayeti eşlerden birine verildiği takdirde TMK m.182 f.1'in de öngördüğü üzere çocukla ebeveynin kişisel ilişkileri düzenlenir (Saleh, 2013, s. 182).

Düzenleme velayet hakkını kaybetmiş taraf ile çocuk arasında yapılmaktadır. Bu düzenleme yapılırken çocuğun özellikle sağlık ve eğitim ve ahlak yararları ön planda tutularak yapılmalıdır. (TMK m.182 f.2) Kişisel ilişkinin düzenlenmesinde ebeveynin psikolojik durumu, mesleği, ahlaki durumu, yaşam standartları göz önünde bulundurulmalıdır (Yücel, 2018, s. 141-142).

Velayet hakkını kaybetmiş taraf çocukla iletişim kurmak istemezse kişisel ilişki düzenlenmez. Düzenlenmesi halinde çocuğun duygusal olarak yıpranacağı gerekçesiyle düzenleme iptal edilir (Yücel, 2018, s. 139).

Kişilik hakkı velayeti kaybetmiş tarafın çocuğundan kopmaması, ebeveynlik duygusunun tatmini, çocuğunda boşanma sebebiyle ebeveyninden alması gereken sevgi, şefkat duygusunun tatmini amacıyla düzenlenir. Dolayısıyla süreklilik arz etmelidir. Ancak ebeveyn bu hakkı kötüye kullanır da çocuğu velayet sahibi ebeveyne karşı kışkırtırsa, çocuğa kötü örnek olursa kişisel ilişki düzenlenmesi iptal edilir (Yücel, 2018, s. 146; Saleh, 2013, s. 183).

Hâkimin çocukla ebeveynin kişisel ilişkisini düzenlerken çocuğun ve ebeveynin görüşlerini dinlemesi gerekir. Düzenlemeye uygun görüşmelere velayet sahibi engel olamaz (Saleh, 2013, s. 185).

Çocukla kişisel ilişkinin düzenlenmesinde esas olan çocuğun menfaatidir. Düzenlemelerde özellikle çocuğun eğitim, sağlık ve ahlaki yapısına zarar vermeyecek nitelikte olmalıdır. (TMK m.324) İlişkinin çocuğun gelişimine fayda sağlamasına dikkat etmelidir (Saleh, 2013, s. 186).

Hâkim boşanan taraflar arasında belirsizlik dolayısıyla huzursuzluk oluşma ihtimaline karşı kişisel ilişkinin nasıl olacağını, zamanını, süresini belirtmelidir (Yücel, 2018, s. 150).

2.4.3. İştirak Nafakası

Boşanma neticesinde velayeti kaybetmesi ebeveynin çocuğuna bakma görevinin de sonlandığı anlamına gelmez. Her şeyden önce ebeveyn olarak çocuğunun ihtiyaçlarını gidermesi ebeveynin asli görevidir. TMK m.182 de bu görevin zorunluluğundan bahsetmektedir.

Çocuğunun hukuki temsilcisi olma yetkisini kaybeden tarafın çocuğunun özellikle bakım ve eğitim giderlerini karşılamaya yönelik mali kudretine nispetle yaptığı parasal katkıya iştirak nafakası denir. İştirak nafakasına talep olmasa dahi hâkim hükmetme yetkisine sahiptir (Güneşlioğlu, 2009, s. 114). Burada hâkim TMK m.182'nin çocuğa bakma görevinin zorunluluğunu belirtmiş olmasına dayanarak yapmaktadır.

İştirak nafakasında çocuğun yoksul olması şartı aranmaz. Zengin olsa dahi hâkim nafakaya hükmedebilir. İştirak nafakası on sekiz yaşını geçmemiş çocuklar için talep edilebilir. Velayet sahibi taraf ergin çocuğu için nafaka talebinde bulunamaz (Güneşlioğlu, 2009, s. 115; Saleh, 2013, s. 186).

Hâkim nafakaya hükmederken nafaka yükümlüsünün sağlık ve çalışma durumu, hayat koşulları, maddi geliri, çocuğunda maddi gücünü dikkate almalıdır. Nafakanın miktarı çocuğun hane ihtiyacını, yiyecek ve giyecek ihtiyacını, eğitim ve sağlık giderlerini karşılayacak bir meblağ olmalıdır. Taraflar aralarında bu miktarı belirleyip mahkemeye sunabilirler. Miktarın daha sonra artması veya azalması talebinde de bulunabilirler (Güneşlioğlu, 2009, s. 118-119).

Belirlenen nafakanın ödenme şekline hâkim tarafların somut koşullarını dikkate alarak karar verir. İrat şeklinde ödemeye hükmedebilir. (TMK m.182 f.3) İrat şeklinde ödenecek ise her ay peşin nakit ödeme yapılmalıdır (Güneşlioğlu, 2009, s. 123).

Nafaka çocuk reşit oluncaya kadar devam eder. Çocuğun eğitimi devam ettiği takdirde nafakaya da devam edilebilir ancak, nafaka yardım nafakasına dönüşür. Bu sebeplerin dışında çocuğun maddi gelirinin artması, çocuğun veya ödeme yapan ebeveynin vefat etmesi, ebeveynin ödeme kudretinin azalması, ebeveynin hastalanması, çalışamaz duruma gelmesi veya nafaka ödemesini talep eden tarafın bundan vazgeçmesi ile de nafaka hükmen düşebilir (Güneşlioğlu, 2009, s. 124-125).

3. İSLAM HUKUKUNDA BOŞANMANIN EŞLER YÖNÜNDEN SONUÇLARI

3.1. Genel Olarak

İslam dini evliliğe çok önem vermiştir. Efendimiz (s.a.v.) evlenen kişinin imanının yarısının muhafaza altına alındığını bildirmiştir (Suyuti, Camiu's-Sağir, 2/932, no:8730).

Evlilik her şeyden önce fitri bir ihtiyaçtır. Allah (c.c.) kadın ve erkeğin birbirinin fitri ihtiyaçlarına bir örtü olduklarını bildirmiştir (Bakara, 2/182). İnsanın tabiatında sevmek, sosyalleşmek vardır. Allah (c.c.) eşleri birbirine huzur kaynağı kılmış ve aralarına sevgi ve şefkat yerleştirmiştir (Rum, 30/21).

İslam dini insanlar için bu denli önemli olan evlilik hakkında düzenlemeler de yapmıştır. Evliliğin gerçekleşmesi için belirler şartlar, rükünler belirlemiştir. Evliliğin gerçekleşmesinden sonra evliliğin sağlıklı, huzurlu bir şekilde sürmesi için de velinin izni, evlenecek kişilerin birbirine denk olması (Halebi, 2015, I, s. 415-421) gibi şartlar koymuştur.

Esas olan evliliğin taraflardan birinin vefatına kadar sürmesidir. Ancak, her evlilik huzur, sağlık içerisinde sürmüyor ve eşler problemlerle karşılaşmakta. İslam Dini kadının huzursuzluk çıkarması, başkaldırıda bulunması halinde kocaya dört şekilde hareket etmesi gerektiğini bildirmiştir (Nisa, 4/34). Huzursuzluk, aile içinde başkaldırı şeklinde olduğu takdirde ilk aşamada öğüt vermesi sonra yatakta uzaklaşma sonraki aşama te'dib, daha sonra iki taraftan güvenilir birer hakeme başvurusu şeklindedir. Bu aşamalardan her biri işlev görmediği, çözüm olmadığı zaman diğer aşamaya geçilmelidir. (Nisa, 4/34-35) Bu aşamaların uygulanmasına rağmen hala huzursuzluk, geçimsizlik sona ermediyse Allah katında en hoş karşılanmayan helal (Ebu Davud, "Talāk", 3.) yani boşanma gerçekleştirilebilir.

İslam dini her ne kadar evliliğin devamlılığını korusa da huzursuzluk, başkaldırı vb. gibi durularda evliliğin bitirilmesine müsaade etmiştir. Boşanmaya izin verilmemesi zina ve intihar gibi kötü neticelere de yol açar (Yavuz, 2009, s.25). İslam dini fitrat dini olduğu için insanlar için en uygun kuralları düzenlemiştir.

İslam hukukunda evliliği bitirme aslı itibariyle kocaya verilmiş bir sorumluluktur. Ancak, kadın boşama hakkı talep edebilir. Buna tefvidü't-talak denir (Halebi, 2015, II, s.65).

İslam hukukunda evliliği bitiren dört sebep vardır: boşama, tefrik, fesih ve ölüm (Karaman, 2016, I, s.354.). Biz konumuzun sınırları gereği ilk üç sebebi genel hatlarıyla İslam hukukunun sistemini anlamak adına inceleyip asıl konumuz olan boşanmanın neticelerine geçeceğiz.

3.1.1. Boşama ve Boşanma Çeşitleri

3.1.1.1. Talak

Talak, kocanın belli lafızları kullanmak suretiyle nikah akdini tek taraflı iradesi ile sonlandırmasıdır. Bu hakkı Allah (c.c.) kocaya vermiştir (Talak, 65/1, Bakara, 2/237, Ahzab, 33/49.). Koca sebep bildirmeksizin talak hakkını kullanabilir. Ancak sebepsiz, konuyu hafife alarak bu hakkı kullanmanın Allah'ın lanetini çekeceği bildirilmiştir. Koca talak hakkını kullanabilmek için eda ehliyetine sahip olmalıdır (Yaman, 2011, s.76.).

Talakın çeşitli gruplandırmalara ayrıldığını görmekteyiz. 'sünni-bid'i talak', 'ric'i-bain talak' gibi (İbn Rüşd, 2015, II, s.429, 434). Biz Ric'i ve bain talakın kısaca tanımlarını vereceğiz.

Ric'i talak, kocanın tekrar nikah kıymaksızın iddet süresi içinde karısının rızası olmasa dahi karısına dönebildiği talak çeşididir. Bu boşama ancak kendisiyle zifafa girilmiş kadına yapılabilir. Bain talak ise, kendisiyle zifafa girilmemiş kadına bir defa ya herhangi bir kadına üç talak verilmesiyle veya kadının isteği doğrultusunda bir karşılıklı vermesiyle (hul') ile olan boşamadır (İbn Rüşd, 2015, II, s.429).

İslam hukukuna göre talak üçtür. Üçüncü talakın verilmesine beynunet-i Kübra denir. Beynunet-i Kübra artık karı kocaya birbiriyle evlenme yasağı getirir. Erkek kadınla tekrar evlenebilmesi için kadının bir başka erkekle gerçek bir evlilik yapması ve kocasıyla birlikte olması sonrasında boşanması halinde eski kocasıyla evlenebilir (Karaman, 2016, I, s.365).

Ric'i talak iddet süresi bitince bain talaka dönüşür. Üçüncü boşama ve hâkimin boşaması da genel olarak bain talaktır (Yaman, 2011, s.87).

Talakla ilgili kullanılan lafızlar, talak ehliyeti ile ilgili özel durumlar (sarhoşken talak verme, hezl gibi) vb. özelliklerine konumuzun kapsamına girmediği için değinmedik.

3.1.1.2. Tefrik

Hâkimin evliliği sonlandırmasına tefrik denir. Mahkemenin tefrike karar vermesi için bazı sebeplerin oluşması gerekmektedir. Bunlardan bir kısmı;

- ✓ Kocada bulunan hastalık veya bedeninde bulunan kusur

- ✓ Eşlerin birbirine kötü davranması, geçimsizlik, haksız davranışlar vb.
- ✓ Kocanın yükümlü olduğu evin nafakasını sağlayamayışı
- ✓ Kocanın gaipliği veya hanesini terk etmesi vd. (Yaman, 2011, s.97).

3.1.1.3. Muhala'a

İslam'da talak erkeğe ait bir haktır. Kadın boşanmak isterse, kocasına bir karşılık vermek suretiyle boşanmayı talep edebilir ve bu boşama bain talak yerine geçer. Bu bedel kadının mehri vermesi olabileceği gibi, iddet nafakasından vazgeçmesi veya başka bir mal da olabilir (İbn Rüşd, 2015, II, s.440; Yaman, 2011, s. 91).

Evlilik bağının sonlanması İslam dini açısından birtakım sonuçlar doğurur. Biz bu sonuçları eşleri etkileyen kişisel, mali sonuçlar ve evlilik bitimi halinde çocukların durumunun eşlere bakan yönü olarak ele alacağız.

3.2. Boşanmanın Eşler Üzerindeki Kişisel Sonuçları

3.2.1. İddet

İddet, kocası vefat etmiş veya boşanmış veya mahkeme tarafından boşanmış veya evliliği feshedilmiş olan karı-koca hayatı yaşamış kadının evliliğiyle bağının bitmesi ve başka biriyle evlenmesi için beklemesi gereken süredir (Karaman, 2016, I, s.387). Burada karı koca hayatından maksat birlikteliğin veya sahih halvetin yaşanmış olmasıdır (Yaman, 2011, s. 107). Bu şartlar sahih evlilik için geçerlidir. Fasit evlilik ancak eşlerin birlikte olmaları ile biterse iddeti gerektirir (Kahveci, 2014, s.247). Kadın evlenmiş ama kocasıyla birlikte olmadan boşanma gerçekleştiyse kadın iddet beklemesiz ancak, koca vefat ederse birliktelik olmasa dahi iddet bekler (Karaman, 2016, I, s. 387).

İddet Allah Teala'nın kadının beklemesini farz kıldığı süredir (Bakara, 2/23, Talak, 65/1, 2). Kadın iddet süresi içinde eğer ric'i talakla boşandıysa eşinin dönmesi, bain talakla boşandıysa kocasıyla nikah kıyması müstesna- kimseyle evlenemez.

İddet bekleyen kadın kocasının evinde kalır. Ric'i talak ile boşandıysa kocası da o evde kalır. Eğer bain talakla boşandıysa kocası o evde kalmaz (Karaman, 2016, I, s. 389).

3.2.1.1. İddetin Çeşitleri

İslam Hukukunda kadınların beklediği iddet durumlarına göre şekillenmektedir. Boşanmış kadın ile eşi vefat eden kadının veya hamile olan kadın farklı iddetler beklemesi gerekmektedir. Ayrıca kadınların durumlarına göre de iddetin süresi değişiklik arz etmektedir. Şimdi bunları ele alacağız.

3.2.1.1.1. Talak, Fesih ile Evliliği Bitmiş Kadının İddeti

Allah Teala boşanmış veya evliliği feshedilmiş kadının iddetinin üç 'kuru' (Bakara, 2/228) olduğunu buyurmuştur. Kur kelimesi Arapça da hem 'hayz' hem de 'temizlik (tuhur)' manasına gelmektedir. Hanefiler 'kuru' kelimesini ayetteki lafızların bağlantıları gereği hayız manasında almışlardır ve boşanan kadının üç hayız dönemi beklemesi gerektiği görüşündedirler (Yaman, 2011, s. 108).

Adet gören kadının talak, fesih sebebiyle bekleyeceği iddet müddeti üç hayız dönemidir. Kadın hayız döneminde boşanmış ise o hayız iddetten sayılmaz (Halebi, 2015, II, s.155).

Henüz hayız görmemiş ve menopoza girmiş olması nedeniyle hayızdan kesilmiş kadının iddeti ise üç aydır (Talak, 65/4). İslam hukukuna göre hayız görme yaşı en az 9 yaş en fazla 15 yaş olarak görülmekte, Menopoz içinse elli beş yaşını bitirmiş olma sınırı belirlenmiştir. Dolayısıyla dokuz yaşından önce ve elli beş yaşından sonra kadının evliliği biterse üç ay kadar iddet bekleyecektir (Yaman, 2011, s. 110).

Hayız görme yaşında olduğu halde hayız görmeyen kadının iddeti ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Hanefiler ve Şafiiler kadının hayız görmeme yaşına kadar beklemesi gerektiğini, Hanbeli ve Malikiler ise Talak Suresi 4. Ayetini delil kabul edip on iki ay kadar iddet beklemesini benimsemişlerdir. Hanefi ve Şafiilerin görüşü kadının hayatını zorlaştırdığı gerekçesiyle Hukuk-ı Aile kararnamesinde benimsenmemiş bu durumdaki kadının iddeti on iki ay kabul edilmiştir (Yaman, 2011, s. 111).

3.2.1.1.2. Kocasının Vefatıyla Evliliği Bitmiş Kadının İddeti

Kocasını vefat etmiş sahih evlilik yapmış kadının beklemesi gereken iddet süresini Allah Teala dört ay on gün olarak belirlemiştir (Bakara, 2/234). Ancak, hamile ise iddeti doğum yapıncaya kadardır. Kadın doğumu kocasının vefatından çok kısa bir süre sonra yapsa dahi iddeti bitmiş olur (Yaman, 2011, s. 109).

Hamile olmayan ve ric'ı talak ile boşanmış ve iddet bekleyen kadının eşi vefat ederse kadın vefat ile birlikte talak iddetini bırakıp ölüm iddetine başlar ve dört ay on gün iddet bekler. Kadın bاین talak ile iddeti bekliyor idiyse ölüm iddeti beklemez talak iddetine devam eder. Fasit nikahla evlenmiş olan kadın eşiyle birlikte olmuşsa eşi vefat ettiğinde ölüm iddeti değil talak iddeti bekler. İddet konusunda ehli kitap kadının da durumu Müslüman kadın gibidir bir değişiklik arz etmez. İddet bekleyen kadının iddet süresi içerisinde başkasıyla evlenmesi meşru değildir. Evlilik İslam hukuku nezdinde batıldır. Eğer bu süreçte evlilik yapılmışsa iddet süresi dolunca tekrar nikah kısılanması gerekir (Kahveci, 2014, s. 250).

3.2.1.1.3. Hamile Olan Kadının İddeti

Allah Teala Talak suresi 6. Ayette boşandığı veya eşi vefat ettiği sırada gebe olan kadının iddetinin doğum yapıncaya kadar olduğunu bildirmiştir (İbn Rüşd, 2015, II, s.493). Dolayısıyla hamile kadının doğumla iddeti son bulur.

3.2.1.2. İddetin Başlaması

Evliliği herhangi bir sebeple son bulmuş olan kadın iddetine şu durumlarda başlar:

- ✓ Kadın sahih bir evlilik birlikteliğinden sonra talak gerçekleşirse veya hâkim boşanmaya hükmederse veya eş vefat ederse iddetine hemen başlar.
- ✓ Fasit bir evlilik yaptıysa kadın iddetini fiilen ayrıldığı anda beklemeye başlar.
- ✓ Kadın ric'i talak beklerken eşi vefat ederse ölüm iddetine başlar.
- ✓ Hayız gören bir kadın boşanma sebebiyle iddet beklerken menopoza girdiği takdirde iddeti üç ay olur ve iddetine tekrar başlar. Aynı şekilde hayız görmeyen kadın iddet sürecinde hayız görürse iddeti üç hayız dönemi beklemektir.
- ✓ Ric'i talak ile boşanan kadın iddet beklerken eşi vefat ederse ölüm iddetini dört ay on gün bekler (Kahveci, 2014, s. 251).

3.2.1.3. İddetin Hukuki Neticeleri

İddetin hukuki sonuçları için şunlar söylenebilir:

- ✓ Tefrik veya boşanma sonucu iddet bekleyen kadının yiyecek, giyecek ve konut ihtiyacını eşin karşılaması gerekir (Talak, 65/1). İddet süresinde evlilik henüz bitmediğinden ve kadının nafakasının erkeğe ait olmasından dolayı iddet süresince erkek kadına bakmakla yükümlüdür. Kadın hamile ise doğum gerçekleşene kadar erkek bakmak zorundadır (Talak, 65/6). Nafakanın miktarına gelince Allah Teala herkesin kendi mali kudreti nispetinde nafaka vermesini buyurmuştur (Talak, 65/7).

- ✓ Eşi vefat eden kadın mirasçı durumunda olduğundan kendisine nafaka düşmez ama konut hakkı sabittir.
- ✓ İddet sürecinde olan kadın bir başkasıyla nikahlanamaz hatta bir başkasına iddeti bitince evleneceğine dair söz dahi veremez.
- ✓ İddet bekleyen kadın kocasının evinde kaldığı sürede ric'i talak ile boşanmışsa birlikte kalmalarında bir sorun yoktur ve birlikte de olabilirler ki bu erkeğin talaktan döndüğü anlamına gelir. Bain talak ile boşanmışsa kadın o halde aynı odada kalmazlar ve birlikte olamazlar, bunun için tekrar nikah kıymaları gerekir.
- ✓ Kadın iddet süresinden başlayarak en fazla bir yıl süre içinde doğum yaparsa çocuğun nesebi kocaya ait olur.
- ✓ Kadın iddet sürecindeyken eşlerden biri vefat ederse boşanma ric'i ise birbirlerine mirasçı olurlar, çünkü henüz evlilik bitmiş değildir. Ancak, bain ise birbirlerine mirasçı olamazlar. Şu var ki, koca karısını mirastan mahrum etmek için maraz-ı mevt halinde boşarsa kadın mirasçı kabul edilir (Kahveci, 2014, s. 251-254; Yaman, 2011, s. 112-113).

Her ne kadar iddet kavramı kadınla özdeşleşmiş olsa da erkek de iki durumda iddet bekler. Bunlardan birisi, boşandığı kadının yakın akrabası ile evleneceği zamandır. Mesela karısının kız kardeşi veya teyzesi gibi. Diğer durum ise, boşandığı karısı dördüncü evliliği idiyse erkek tekrar evlenmek için iddet beklemek durumundadır (Karaman, 2016, I, s.388).

3.3. Boşanmanın Eşler Üzerindeki Mali Sonuçları

İslam dini evlilikte erkeği yönetici ve mali sorumluluk sahibi kılmıştır. Kadının maddi anlamda herhangi bir katkı sağlamak gibi bir yükümlülüğü yoktur. Bu durum boşanma sürecinde de geçerlidir. Kadına boşanma döneminde de mali birtakım haklar tanınmıştır. Bunlar mehir, mut'a, nafaka, mirasçılık ve süknadır.

3.3.1. Mehir

Mehir, kadının sahih nikah ile hemen veya fasit nikah sonrasında birlikteliğin gerçekleşmesi ile almaya hak kazandığı bir para veya maldır (Acar, 2018, s.130). Kadına mehir alma hakkını Allah Teala vermiştir (Nisa, 4/4). Koca bunu vermezse Allah Tealanın hududunu çiğnemiş olur.

Mehirin iki çeşidi bulunmaktadır. Bunlardan biri muaccel diğeri ise müecceldir. Muaccel mehir, peşin olarak verilen mehirdir. Müeccel mehir ise tamamı ya da bir kısmı daha sonra ödenmek kaydıyla kayıtlanmış mehirdir. Rici boşamada iddetin bitimiyle, bain boşamada boşamanın gerçekleştiği gün mehrin vadesi dolar ve muaccel hale gelir. Kadın sahih bir evlilik yapmışsa ve boşanma gerçekleşmişse, eşyle birlikte olmuşsa veya halvet-i sahiha oluşmuşsa kadın belirlenen mehri hak eder. Eğer mehir belirlenmemiş veya mehir verilmeyeceği üzerine akit kurulmuşsa mehr-i misli almaya hak kazanır (Türcan, 2012, s.558).

Sahi evlilik yapmış kadın eşyle birlikte olmadan veya halvet-i sahiha gerçekleşmeden eşinden kaynaklanan bir boşanma yaşarsa belirlenen mehrin yarısını alır. Aynı şekilde Lanetleşme, ila, kocanın dinden dönmesi veya hurmet-i musaharayı gerektiren bir davranışta bulunması gibi durumlarda da kadın belirlenen mehrin yarısını almaya hak kazanır. Eğer bir mehir belirlenmeden akit kurulduysa o zaman kadına mut'a verilir. Boşanma, sahih nikah ile evlenmiş kadının eşyle beraber olmaması ve halvet-i sahihanın gerçekleşmeden kadının dinden dönmesi, hurmet-i musaharayı gerektirecek tavırlarda bulunması gibi kadından kaynaklanan sebeplerle gerçekleşirse kadın mehir hakkını yitirir (Türcan, 2012, s.559).

Kadın fasit nikah ile evlenmiş kocasıyla beraber olmuş ve mehir de belirlenmiş ise mehr-i misl ve belirledikleri mehirden hangisi az ise kadın onu alır. Birlikteliğin gerçekleşmediği fasit nikahlı

kadının boşanması halinde kadın mehir alma hakkına sahip değildir (Karaman, 2016, I, s.348; Türcan, 2012, s.559).

3.3.2. Mut'a

Mut'a, kendisinin sebep olmadığı bir boşama yaşayan kadının eşinin kendisine verdiği mehir hükmünde olmayan bir miktar mal veya paradır (Tanrıverdi, 2011, s.451).

Mut'a boşanma sonucunda kadına tanımlanan bir haktır. Mut'anın kadına verilip verilmeyeceği ve hangi şekillerde verileceği ne miktarda verileceği konusunda doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Konumuzun sınırlılığı sebebiyle bu görüş ayrılıklarına girmeyeceğiz.

Mut'anın belirlenmiş bir miktarı yoktur. Allah Teala mut'ayı kocanın mali gücüne göre vermesi gerektiğini buyurmuştur (Bakara, 2/236).

Kadın sahih evliliği neticesinde mehiri hak etmediği takdirde kendisinin de sebep olmadığı bir boşanma yaşarsa mut'a almaya hak kazanır (Türcan, 2012, s.561).

3.3.3. İddet Nafakası ve Sükna

İddet nafakası, boşanmış ve iddet bekleyen bir kadına giyecek, yiyecek gibi zaruri ihtiyaçlarının karşılanması için ödenen paradır (Türcan, 2012, s.562). İddet sürecinde nikah hükmü bitmiş olmadığı için nafakayı karşılamakta erkeğin sorumluluğundadır.

İddet nafakasının kadına hangi şartlarda verilip verilmeyeceği ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Biz konunun genel hatlarını çalışmamızın 'iddetin hukuki sonuçları' kısmında vermiştik. Tekrara düşmemek adına burada sadece kimlerin nafaka almaya hak sahibi olmadığını söylemekle yetineceğiz.

Kadının talebiyle boşanma gerçekleşmişse kadın nafaka hakkını kaybeder. Fasit nikahla evlenmiş kadın da hamile değilse nasıl fasit nikah süresince nafaka hakkına sahip değil idiyse nikahının feshi veya boşama sonucunda da nafaka alma hakkına sahip değildir. Aynı şekilde kadının dinden dönmesi gibi masiyet nitelikli nedenlerden dolayı evlilik biterse kadın nafaka hakkına sahip değildir. Bain talak ile boşanmış kadın hakkında da çoğunluğun görüşü kadının hamile ise nafaka alma hakkının olduğu, hamile değilse nafaka alma hakkının olmadığı yönündedir. Ancak Hanefiler bain talakla boşanan kadının da nafaka hakkı olduğu görüşündedir (Türcan, 2012, s.563-564).

Sükna, kadına boşanma ile tanınan haklardan biridir. Kadının konut hakkı manasına gelir. Ric'i talak ile boşanmış kadın, kadından veya erkekten kaynaklanan masiyet nitelikli olan veya olmayan bir sebeple boşanmış kadın, fasit nikah ile nikahlanmış hamile olan kadın ve cumhura göre bain talak ile boşanmış kadın sükna hakkına sahiptir. Ancak, fasit nikahla nikahlanmış ve evliliği sona ermiş ve hamile de olmayan kadın, muhala'ada sükna hakkını bedel olarak sunan kadın ve iddeti biten kadın sükna hakkına sahip değildir (Türcan, 2012, s.555-556).

3.3.4. Miras

Nikah akdinin gerçekleşmesiyle eşler birbirlerine mirasçı olurlar. Ancak boşanma ile aralarındaki bağ aradan kalkar ve mirasçılık hakkı da sona erer. Ancak, çalışmamızın 'iddetin hukuki sonuçları' kısmında son maddede belirttiğimiz durumlarda mirasçılık devam eder.

3.3.5. Boşanan Eşlerin Eşyaları

İslam hukuku eşlerin birey olma vasıflarına saygı duymuş ve gerekli düzenlemeleri yapmıştır. Bu düzenlemeler özellikle kadının lehinedir. Öyle ki kadın evi geçindirme sorumluluğunu üstlenmediği gibi kadının kendi işinden kazandığı para, kendi parasıyla aldığı eşyalar onun kişisel eşyasıdır ve ona aittir. Kazandığı parayı eşine vermek zorunda değildir, mehri kendisine aittir, eşine vermek gibi bir zorunluluğu yoktur (Nargül, 2012, s. 330).

Boşanan eşlerin eşyalarının taksim edilmesi gerekir. Asıl olan eşlerin karşılıklı rızayla anlaşarak eşyalarını bölüşmeleridir. Ancak, ihtilafa düşecek olurlarsa İslam hukukçularının benimsediği temel prensip şudur; kişisel eşyalar o kişiye aittir. Kadının eşyası kadına, erkeğin eşyası erkeğe verilmelidir. Evlenirken kadının getirdiği çeyiz kadındır, erkeğin getirdiği çeyiz erkeğindir. Erkek veya kadını özellik taşımayan eşyalarda ise asıl olan erkeğe bırakılmasıdır ancak kadın aksini ispatlarsa kadına verilmelidir (Kahveci, 2014, s. 259). Bu prensibin sebebi, evi geçindirme sorumluluğu erkeğe ait olduğu kanaatindeyiz.

3.4. Boşanmanın Çocuklara İlişkin Sonuçların Eşlere Bakan Yönleri

Boşanmanın eşler üzerinde neticeleri olduğu gibi çocuklar üzerinde de neticeleri vardır. Bunlardan çocuğun nesebinin belirlenmesi, süt emme döneminde ise emzirilmesi ve bakımının üstlenilmesi (Hidane) başlıca neticelerdendir. Biz konumuz gereği boşanmanın çocuklar üzerindeki neticelerinden eşlere bakan yönünü ele alacağız.

3.4.1. Hidane

Hidane küçük çocukların bakım, terbiye ve yetiştirilmesi anlamlarına gelmektedir. Evlilik devam ederken eşler birlikte çocuklarını yetiştirirken, boşanma halinde bu hakkın taraflardan birine verilmesi gerekmektedir (Acar, 2018, s. 300).

3.4.1.1. Hidane Hakkı

Çocukların küçük yaşta yönlendirilmeye ve bakılmaya muhtaç olmaları onların bakım sorumlusunun oldukça sabırlı, şefkatli ve sevgi dolu olmasını gerektirmektedir. Küçük çocukların bu şefkati en çok annelerinde bulacakları aşikardır. Dolayısıyla çocuğun bakımı, eğitimi, terbiyesi ilk önce anneye aittir. Annenin olmaması halinde yakınlık derecesine göre anneanneye, babaanneye, öz kız kardeşe... hidane hakkı verilir. Onların olmaması durumunda babaya, dedeye, erkek kardeşe... verilir (Halebi, 2015, II, s. 181). Çocuğa bakacak yakın akrabasının olmaması durumunda bakımını devlet üstlenir (Kahveci, 2014, s. 256).

3.4.1.2. Hidane Ehliyeti

Küçük çocuğun kendi kendine bakma, doğruyu yanlıştan ayırma gibi kabiliyeti olmadığı için ona bakmakla yükümlü kişinin de bazı özellikleri taşıması gerekmektedir. Bunlardan en önemlileri; Kişinin akıllı ve baliğ olması, çocuğun bakımını üstlenecek güçte olması ve çocuğu her türlü zararlı şeyden koruyup emniyet sağlayacak olmasıdır. Bunlara ek, erkekte Müslüman olma şartı aranır. Kadında ise, çocuğa namahrem olan veya çocuğa yabancı bir kişiyle nikah kıymış olması, çocuğun yakın akrabası olması (anne, kız kardeş gibi), çocuğa hüsnü zan ile bakılmayan bir evde oturmaması ve hidane hakkını talep eden anne ise çocuğun babası fakir olduğu durumda çocuğa ücretsiz bakmaktan geri durmaması şartları aranır (Karaman, 2016, I, s.398).

3.4.1.3. Hidane Süresi

Çocuğun bakım ve terbiyesi bizzat çocukla ilişkilidir. Her çocuğun eğitim, bakım ve terbiye ihtiyacı kendine hastır. Hukukçular bu konu için genel bir kural belirlemişlerdir. Çocuk kendi kendine yemek yemeye ve giyinmeye başladığı zaman hidane süresi sona erer demişlerdir. Hukukçuların çoğunluğuna göre oğlan çocukta yedi ile dokuz, kız çocukta dokuz ile on bir yaşlar hidanenin bittiği yaş olarak benimsemişlerdir. Cumhur hidane süresi sona erince çocuğun yükümlülüğü babaya geçer demiştir. Şafii ve Hanbeliler ise çocuğa seçim hakkı verilmesi gerektiğini söylemişlerdir (Yaman, 2011, s. 118-119).

3.4.1.4. Hidane Masrafları

Çocuğun zaruri ihtiyaçları dışında kalan masrafları varsa öncelikle çocuğun mal varlığından temin edilir. Yoksa masraflar babaya aittir. Eğer baba ödeme gücüne sahip değilse masraflar nafaka sorumlusu diğer akrabalara geçer. Masrafları karşılayacak bir akraba olmazsa masrafları devlet

üstlenir. Çocuğa anne dışında başka bir yakın akraba bakıyorsa çocuğun hidane masrafları dışında bakan kişi bakım ücreti hak eder ve babanın bu ücreti karşılması gerekir (Kahveci, 2014, s. 259).

4. SONUÇ

İnsan hayatının en önemli evrelerinden biri evliliğdir. Tarih boyunca tüm dinlerde, ahlaki öğretilerde evlilik büyük bir önem görmüştür. İnsan için bu kadar önemli olan bir evrenin hukuk sistemleri tarafından ele alınmaması düşünülemez. Evlilik kuruluşu, devamı ve sonlandırılışı açısından hukuk sistemlerince düzenlemelere tabii tutulmuştur.

Türk Hukuku ve İslam Hukuku'nda boşanmanın neticelerini incelerken önemli farklılıklar gözlemledik. Bu farklılıkların temel nedeni Türk hukuk sisteminin batıya ait hükümlerle düzenlenmiş olmasıdır. Dolayısıyla aile hukuku da Medeni Kanun ile düzenlenmiştir. Oysa Türkiye nüfusunun çok büyük bir kısmı İslam dinine mensuptur.

Farklılıkların bir sebebi de iki hukuk sisteminin evlilikte eşlere yüklediği sorumlulukların aynı olmamasıdır. Türk Medeni Kanunu eşlere eşit yükümlülükler verir. Kadın ve erkeğin rolleri belirlenmemiş ve tüm sorumluluk ortak olarak ikisinin omzuna yüklenmiştir. İslam hukukunda ise koca karısının yöneticisidir, evliliğin her türlü mali giderleri ona aittir.

Boşanma yetkisi olarak da iki hukuk sisteminde fark vardır. İslam hukukunda boşanma yetkisi aslı itibarıyla erkeğe aittir ancak, hâkimin boşaması ya da kadının talebiyle boşanma da gerçekleşebilir. MK' da ise ancak hâkim boşayabilir.

Boşanmanın eşlere yönelik en önemli sonucu evlilik birliğinin sonlanmasıdır. Diğer önemli bir sonucu ise yeniden evlenebilmektir. Erkek boşanmanın ardından hemen evlenebilirken, kadın iki sistemde de belli bir süre evlenemez.

Boşanmış eşler bu haklarını İslam hukukuna göre en fazla üç defa kullanabilirler. Üçüncü haklarını da kullanınca artık- kadının başka doğal ve gerçek bir evlilik yapıp sonrasında boşanması dışında evlenemezler. MK' da böyle bir uygulama yoktur.

MK ve İslam hukukunda kadın ve erkek boşanma sonucunda vatandaşlık gibi kişisel haklarını korurlar. Kayın hısımlığı da korunur. MK' ya göre evlenen kişiler ergin sayılırlar ve boşansalar dahi ergin olma hali devam eder. İslam hukukunda evlenmek erginlikle ilişkilendirilmediğinden böyle bir hüküm yoktur.

TMK' ya göre kadın boşanınca kocasının soyadını bırakır. İslam hukukunda böyle bir uygulama yoktur. Soyadı örfi bir meseledir.

Boşanan kadın evlilik bitince tekrar evlenebilmek için TMK ya göre üç yüz gün beklemesi gerekir. Ancak bu bağlayıcı bir kural değildir. Bu süre zarfında evlenirse evliliği geçerlidir. Amaç kadının hamile olup olmadığını öğrenmek olduğu için kadın doktor raporuyla bu süreyi sonlandırmayı talep edebilir. İslam hukukunda ise kadının iddeti Kur'an-ı Kerim'de Allah Teala tarafından belirlenmiştir. Taabbudi bir yönü vardır. Sadece kadının hamile olmasıyla ilişkilendirilmemiştir. Bu iddetin sadece bir hikmetidir. Kadın iddet süresi içerisinde bir başkasıyla evlenemez. Evlenmesi halinde evliliği geçerli değildir.

TMK'ya göre eşler boşanınca mirasçılık haklarını kaybederler. İslam hukukunda kadın ric'i talakla boşanmışsa iddet süresi içindeyken mirasçılık hakkı devam eder.

TMK'da Eşlerin evlenmesiyle duran zaman aşımı boşanmayla işlemeye başlar. Ancak, İslam hukukunda böyle bir uygulama yoktur. Kişilerin malları kendilerine aittir ve evlilik süresi içinde de eğer bir borç alındıysa verilmesi gerekir. Borç veren tarafın hibe etmesi müstesnadır.

TMK'da boşanmış kişilerin ölüme bağlı tasarrufları geçersiz hale gelir. İslam hukukunda böyle bir uygulama bulunmamaktadır.

TMK'ya göre evlenen kişilerin yasal mal rejimleri edinilmiş mallara katılma rejimidir. Boşanırken eşler evlilik sürecinde alınan malları ortaklaşa bölüşürler. İslam hukukunda böyle bir uygulama yoktur. İslam hukukunda herkesin kendine ait malı vardır. Bir rejimden bahsedilecek veya benzetilecek ise İslam hukukuna en yakın rejim mal ayrılığı rejimidir. Kadının çeyizi kadına ait, kazancı kendine aittir. Koca, evi geçindirmekle memurdur. Ancak kendine ait mallarını boşanırken kadına vermekle yükümlü değildir.

Türk hukukunda iki tarafa da belli şartların oluşması halinde tazminat talep etme hakkı verilmiştir. Tazminat maddi ve manevi olmak üzere iki çeşittir. Tazminatların faiz ile hesaplanmasını talep etme hakları da vardır. İslam hukukunda böyle bir uygulama yoktur. Modern dönemde bazı hukukçular İslam hukukunda var olan mut'anın tazminata karşılık geldiğini iddia ettikleri görülmektedir. Kanaatimizce bu benzetmenin uygunsuz olduğu yönündedir. Mut'a sadece kadına verilen bir hakken Türk hukukunda tazminatı iki taraf da talep edebilir.

TMK'ya göre boşanma sonucunda yoksulluğa düşen taraf nafaka talebinde bulunabilir. Hâkim süresiz nafaka hükmü verebilir. İslam hukukunda böyle bir uygulama yoktur. Nafaka hısımlığın doğurduğu bir yükümlülüktür. Boşanmış ve iddeti bitmiş kadın ile erkek arasında bir bağ yoktur. Kadına nafaka vermek gibi bir yükümlülüğü de yoktur.

İslam hukukunda koca karısının nafakasını vermekle yükümlüdür. İddet süresinde evlilik henüz bitmemiştir. Karısını boşanmış bir koca iddet süresi boyunca kadına nafakasını verir. İddet süresinin bitmesi ile nafaka yükümlülüğü de kalkar.

Türk hukukundan farklı olarak İslam hukukunda mut'a hakkı da kadına aittir. Mut'a kadın kendisinden kaynaklanmayan bir sebeple boşandıysa ve mehri hak etmiyorsa gönlünün hoş edilmesi amacıyla kadına tanınan mali bir haktır.

Türk hukukunda bulunmayan ve İslam hukukunda kadına tanınmış haklardan biri de süknadır. Boşanan kadın iddet süresi içinde kocasının belirlediği bir konutta kalır.

İslam hukukundaki evlenirken kadına mehir hakkı verilir. Boşanırken müeccel yani vadeli olan mehir, muaccele yani peşine döner ve kadına hemen ödenmesi gerekir. Türk hukukunda böyle bir uygulama yoktur.

Eşlerin boşanması durumunda çocuklarla ilgili sonuçlara gelindiğinde, TMK da İslam hukuku da çocukların menfaatini öncelikleşlerdir. Ancak, TMK çocukların velayetinin kime verileceği hususunda bir beyanda bulunmamıştır. İki tarafa da verilebilir hatta vasi tayin edilebilir. Hâkimin takdirine bırakılmıştır. İslam hukukunda ise hidane denilen çocuğun bakım ve terbiyesinde ilk hak sahibi annedir. Annenin olmaması halinde anneanne, babaanne... hak sahibidir.

TMK'da velayet ergenlik çağına kadar belirlenmiştir. İslam hukukunda ise, hidane süresi çocuğun kendi başına yeme içme, giyinme gibi ihtiyaçlarını karşılayabilir olduğu zamanda biterken, çocuğun genel anlamda velayet sorumluluğunun bitmesi kız çocuğunda evlenme, erkek çocuğunda ise çalışabilir hale gelme şartına bağlanmıştır.

İslam hukukunda hidane süresi bitince çocuğun velayeti babaya geçmektedir. Hidane süresi boyunca ve ileriki aşamada da çocuğun nafakası babaya aittir. Annenin herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Babanın çocuğun masraflarını ödemeye gücü yoksa diğer yükümlü akrabalar nafakayı karşılar. Eğer karşılayacak akraba yoksa nafaka sorumluluğunu devlet üstlenir. TMK'da ise velayet kimde ise çocuğun masraflarıyla asıl olarak o ilgilenir. Bunun dışında velayete hak sahibi olmayan taraftan çocuk için iştirak nafakası istenebilir.

İslam hukuku ve Türk hukukunda boşanmanın eşlere yönelik sonuçları genel hatlarıyla yukarıda zikrettiğimiz farklılıkları içermektedir. Tüm sistemler gibi hukuk sistemi de insanın menfaati ve hayat düzeninin korunması ve yaşamının kolaylaşması için vardır. Ancak, Türk ve İslam hukukunun bu denli farklılıklar içermesi Müslüman Türk vatandaşlarının hayatını zorlaştırmaktadır.

Kanunlar insanlar içindir. O halde Türkiye’de yaşayan İslam dinine mensup kişilerin de inançları doğrultusunda yönetilmeleri daha uygundur. İslam hukuku bu asrın problemlerine ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir dinamizme sahiptir. Bu sebeple uygulanmasının yeterlilik açısından da tedirginliğe yol açmayacağı aşîkardır.

KAYNAKÇA

- Acar, İbrahim, (2018), *Ana Hatlarıyla İslam Aile Hukuku*, İstanbul, Ensar Yay.
- Alı, Mervet Waleed, (2019), *Türk ve Irak Hukuku’nda Karşılaştırmalı Olarak Boşanmanın Eşler Yönünden Sonuçları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Budun, Merve, (2018), *Türk Hukukunda Boşanmanın Eşler Arasında Mali Sonuçlarından Maddi Tazminat ve Manevi Tazminat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gelmez, Ezgi, (2019), *Boşanmanın Mali Sonuçları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güneşlioğlu, Filiz, (2009), *Boşanma ve Boşanmanın Hukuki Sonuçları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Halebi, İbrahim, (2015), *İzahlı Mülteka el Ebhur*, Çev. Mustafa Uysal, İstanbul, Çelik Yay.
- Ibn Rüşd, Ebu’l-Velid Muhammed b. Ahmed, (2015), *Bidayetü’l-Müctehid ve Nihayetü’l-Muktesid*, Çev. Ahmed Meylani, İstanbul, Ensar Yay.
- Karaman, Hayreddin, (2016), *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul, İz Yay.
- Kahveci, Nuri, (2014), *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, Hikmetevi Yay.
- Kucuroğlu, Zeynep, (2011), *Boşanmanın Kişisel Sonuçları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Nargül, Veysel, (2012), ‘Karı-Koca Mallarının İdaresi Üzerine Mukayeseli Bir Etüd’, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, Yozgat. (s.289-316)
- Öztan, Bilge, (2011), *Medeni Hukuk’un Temel Kavramları*, Ankara, Turhan Kitabevi Yay.
- Saleh, Abdulkader Muhsen, (2013), *Türk ve Irak Hukukunda Genel Sebeplere Dayanarak Boşanma ve Sonuçları*, (Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Serin Of, Emine, (2008), *Boşanmanın Mali Sonuçları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Tanrıverdi, Hasan, (2011), ‘İslam Hukukunda Boşanma Tazminatı’, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Güz. (443-463.)
- Tunç Türkol, Dilek (2013), *Boşanma Davalarında Manevi Tazminat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Türcan, Talip, (2012), ‘Boşanma Halinde Kadına Tanınan Mali Haklar’, *Güncel Dini Meseleler İstişare Toplantısı-V/İbadetler ve Aile Hayatıyla İlgili Bazı Meseleler*, Afyonkarahisar, (557-572.)
- Yaman, Ahmet, (2011), *İslam Aile Hukuku*, İstanbul, İFAV Yay.
- Yavuz, Yunus Vehbi, (2009), ‘Kur’an’da Boşanmanın Mertebeleri’, *Kur’an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi*, Temmuz. (25-33.)

Yücel, Yeliz, (2018), *Türk Medeni Kanunu'nda Boşanma Halinde Velayet, Çocukla Kişisel İlişki Kurulması ve Çocuğun Soyadı* ' (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Zararsız, Abdulmuttalip, (2019), *Boşanma Davalarında Maddi ve Manevi Tazminat*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.